

TRƯỜNG ĐẠI HỌC
SƯ PHẠM KỸ THUẬT TP. HỒ CHÍ MINH
HCMC University of Technology and Education

CHƯƠNG 3

NHỮNG KHÁI NIỆM VÀ PHẠM TRÙ CƠ BẢN CỦA XÃ HỘI HỌC

GV: GVC.TS Nguyễn Thị Như Thúy

Email: ntnthuy@hcmute.edu.vn

Điện thoại: 0904932816

Cố vấn chuyên môn

*PGS.TS Nguyễn Thị Hồng Xoan
(Trưởng Khoa XHH, trường Đại học KHXXH&NV,
ĐH Quốc gia TP HCM)*

DI ĐỘNG XÃ HỘI, LỆCH LẠC XÃ HỘI VÀ KIỂM SOÁT XÃ HỘI

MỤC TIÊU BÀI HỌC

- Trình bày và phân tích được các khái niệm di động xã hội, lệch lạc xã hội, kiểm soát xã hội
- Ứng dụng vào thực tiễn đời sống xã hội để phân tích các yếu tố ảnh hưởng đến di động xã hội, các thành phần và nguyên nhân của lệch lạc xã hội.
- Hiểu và phân tích được các hình thức kiểm soát xã hội.

NỘI DUNG BÀI HỌC

- ❖ Di động xã hội, một số yếu tố ảnh hưởng đến di động xã hội
- ❖ Lệch chuẩn xã hội và các nguyên nhân dẫn đến lệch lạc xã hội
- ❖ Kiểm soát xã hội và các hình thức kiểm soát xã hội

BÀI 5: DI ĐỘNG XÃ HỘI, LỆCH LẠC XÃ HỘI VÀ KIỂM SOÁT XÃ HỘI

KHÁI NIỆM DI ĐỘNG XÃ HỘI

Di động xã hội (*tiếng Anh: Social mobility*) là sự cơ động xã hội hay dịch chuyển xã hội:

- ➔ chuyển động của những cá nhân, gia đình, nhóm xã hội trong cơ cấu xã hội và hệ thống xã hội.
- ➔ sự vận động của con người từ một vị trí xã hội này đến một vị trí xã hội khác trong hệ thống phân tầng xã hội.
- ➔ sự thay đổi vị trí trong hệ thống phân tầng xã hội.

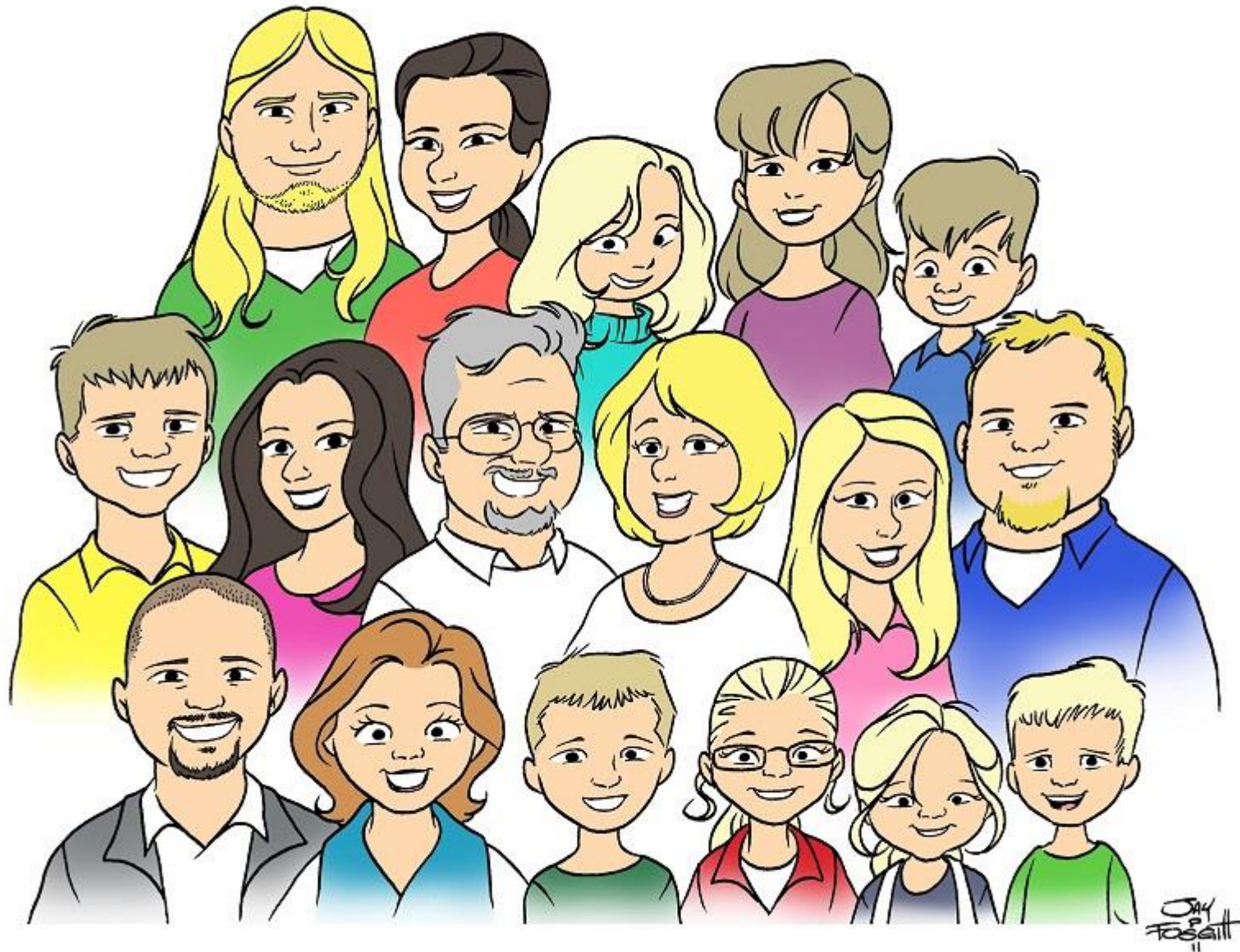

BÀI 5: DI ĐỘNG XÃ HỘI, LỆCH LẠC XÃ HỘI VÀ KIỂM SOÁT XÃ HỘI

HÌNH THỨC DI ĐỘNG XÃ HỘI

1

THẾ HỆ

Di động giữa các thế hệ

Thế hệ con cái có địa vị cao hơn hoặc thấp hơn so với địa vị của cha mẹ;

BÀI 5: DI ĐỘNG XÃ HỘI, LỆCH LẠC XÃ HỘI VÀ KIỂM SOÁT XÃ HỘI

HÌNH THỨC DI ĐỘNG XÃ HỘI

1

THẾ HỆ

Di động trong thế hệ:

Là một người thay đổi vị trí nghề nghiệp, nơi ở trong cuộc đời làm việc của mình, có thể cao hơn hoặc kém hơn so với người cùng thế hệ.

HÌNH THỨC DI ĐỘNG XÃ HỘI

2

NGANG – DỌC

Di động theo chiều ngang

Sự vận động cá nhân giữa các nhóm xã hội, giai cấp xã hội tới một vị trí ngang bằng về mặt xã hội.

HÌNH THỨC DI ĐỘNG XÃ HỘI

2

NGANG – DỌC

Di động theo chiều dọc

Sự vận động của các cá nhân giữa các nhóm xã hội, giai cấp xã hội tới vị trí, địa vị xã hội có giá trị cao hơn hoặc thấp hơn.

HÌNH THỨC DI ĐỘNG XÃ HỘI

3

ĐỊA VỊ XÃ HỘI

Chủ yếu quan tâm tới địa vị đạt được - giành được, chứ không phải là địa vị gán cho - có sẵn; và phân biệt hai loại di động sau:

Di động được sự bảo trợ

Đạt được địa vị cao bởi nguyên nhân hoàn cảnh gia đình hoặc yếu tố khác không trực tiếp liên quan đến khả năng hoặc nỗ lực, cố gắng của bản thân;

BÀI 5: DI ĐỘNG XÃ HỘI, LỆCH LẠC XÃ HỘI VÀ KIỂM SOÁT XÃ HỘI

HÌNH THỨC DI ĐỘNG XÃ HỘI

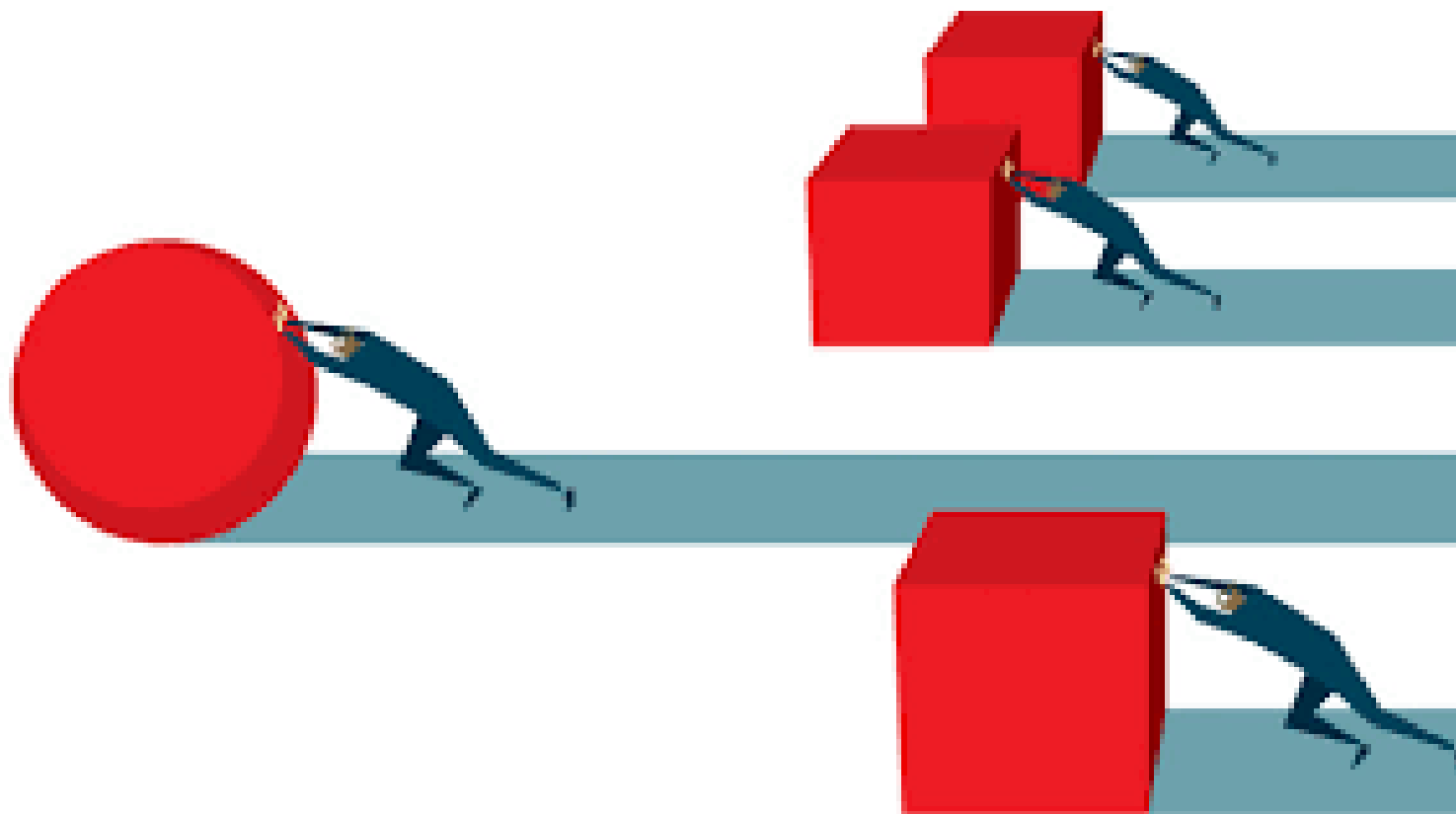
3

ĐỊA VỊ XÃ HỘI

Chủ yếu quan tâm tới địa vị đạt được - giành được, chứ không phải là địa vị gán cho - có sẵn; và phân biệt hai loại di động sau:

Di động do tranh tài

Đạt được địa vị cao trên cơ sở của nỗ lực và tài năng bản thân.

HÌNH THỨC DI ĐỘNG XÃ HỘI

4

CƠ CẤU XÃ HỘI

Di động cơ cấu

Kết quả của sự thay đổi trong quá trình phân phối các địa vị trong xã hội. Di động cơ cấu diễn ra bất chấp quy tắc thống trị của địa vị;

HÌNH THỨC DI ĐỘNG XÃ HỘI

4

CƠ CẤU XÃ HỘI

Di động trao động

Trong di động này một số người thăng tiến thay vào vị trí của một số người khác di động xuống, kết quả tạo nên sự cân bằng cơ cấu xã hội.

BÀI 5: DI ĐỘNG XÃ HỘI, LỆCH LẠC XÃ HỘI VÀ KIỂM SOÁT XÃ HỘI

YẾU TỐ ẢNH HƯỞNG ĐẾN DI ĐỘNG XÃ HỘI

- ✓ Điều kiện kinh tế, xã hội;
- ✓ Trình độ học thức;
- ✓ Giới tính;
- ✓ Cư trú;
- ✓ Xuất thân;
- ✓ Lứa tuổi;
- ✓ Tín ngưỡng;

BÀI 5: DI ĐỘNG XÃ HỘI, LỆCH LẠC XÃ HỘI VÀ KIỂM SOÁT XÃ HỘI

KHÁI NIỆM VỀ LỆCH LẠC XÃ HỘI

Chuẩn mực

“Hành vi của cá nhân được chấp nhận hay bị đòi hỏi trong một hoàn cảnh đặc thù”

Theo Landis, 1989

KHÁI NIỆM VỀ LỆCH LẠC XÃ HỘI

Giá trị

“Những ý kiến tổng quát hay những niềm tin của con người về những cách hành xử thích hợp và được chấp nhận, đâu là những cách hành xử không thích hợp và không được chấp nhận”

Theo Landis, 1989

BÀI 5: DI ĐỘNG XÃ HỘI, LỆCH LẠC XÃ HỘI VÀ KIỂM SOÁT XÃ HỘI

KHÁI NIỆM VỀ LỆCH LẠC XÃ HỘI

Văn hóa

“Một tổng hợp phức tạp về niềm tin, phong tục, kỹ năng, thói quen, truyền thống và tri thức vốn được các thành viên trong một XHH hời và chia sẻ với nhau”

Landis, 1989

KHÁI NIỆM VỀ LỆCH LẠC XÃ HỘI

Lệch lạc xã hội

“Hành vi đi trái với các chuẩn mực được chấp nhận một cách chung”.

Landis, 1989

→ Để xác định một hành vi có lệch lạc/ lệch chuẩn hay không, trước hết phải xác định các quy tắc văn hóa của xã hội (nhóm) mà chủ thể hành vi đang sống

KHÁI NIỆM VỀ LỆCH LẠC XÃ HỘI

Theo (Eizen et al, 1997)

Các nguồn gốc của hành vi lệch chuẩn nằm bên trong cấu trúc xã hội (social structure). Hành vi lệch chuẩn như là kết quả của sự xung đột giữa các mục đích của xã hội do văn hóa qui định và các rào cản khiến con người không đạt được mục đích đó

BÀI 5: DI ĐỘNG XÃ HỘI, LỆCH LẠC XÃ HỘI VÀ KIỂM SOÁT XÃ HỘI

PHÂN LOẠI LỆCH LẠC XÃ HỘI

1

Lệch lạc cá nhân:

Hành động của cá nhân không phù hợp với quy tắc văn hóa của nhóm đã được xác lập trong thực tế đã bác bỏ các quy tắc đó gọi là lệch chuẩn cá nhân.

Ví dụ: hành vi hư hỏng, trộm cắp,....

BÀI 5: DI ĐỘNG XÃ HỘI, LỆCH LẠC XÃ HỘI VÀ KIỂM SOÁT XÃ HỘI

PHÂN LOẠI LỆCH LẠC XÃ HỘI

2

Lệch lạc nhóm

Lệch chuẩn nhóm: Một nhóm thành viên có hành động trái với quy tắc mà đã được xã hội thừa nhận là lệch chuẩn nhóm.

Ví dụ: Chẳng hạn, nhóm trẻ em hư, bụi đời, đua xe,..

BÀI 5: DI ĐỘNG XÃ HỘI, LỆCH LẠC XÃ HỘI VÀ KIỂM SOÁT XÃ HỘI

THÀNH PHẦN LỆCH LẠC XÃ HỘI

Giá trị xã hội: là yếu tố của ý thức xã hội bao hàm và tích tụ các quan niệm, quan điểm chính trị, đạo đức, tôn giáo, văn hóa,... của con người,

Quan hệ xã hội: Khi các quan hệ xã hội bị biến dạng có thể dẫn đến hành vi sai lệch của cá nhân.

Thiết chế xã hội: Các thiết chế xã hội được hình thành và tác động trong các lĩnh vực khác nhau của đời sống xã hội (như chính trị, kinh tế, tôn giáo....).

BÀI 5: DI ĐỘNG XÃ HỘI, LỆCH LẠC XÃ HỘI VÀ KIỂM SOÁT XÃ HỘI

THÀNH PHẦN LỆCH LẠC XÃ HỘI

Tuy nhiên trong thực tế sự rối loạn các thiết chế xã hội là nguyên nhân gây ra những lệch chuẩn xã hội.

Sự suy yếu các chức năng kiểm tra của thiết chế dẫn đến những kẻ vi phạm chuẩn mực xã hội.

Biến dạng các thiết chế gây ra sự căng thẳng xã hội và tạo ra xung đột

BÀI 5: DI ĐỘNG XÃ HỘI, LỆCH LẠC XÃ HỘI VÀ KIỂM SOÁT XÃ HỘI

THÀNH PHẦN LỆCH LẠC XÃ HỘI

Có những thiết chế xã hội đã bị vô hiệu, do đó có ý muốn thay thế nó bằng những quy định khác.

Sự rối loạn các thiết chế kéo dài, ảnh hưởng xấu đến đạo đức và hệ thống định hướng xã hội.

BÀI 5: DI ĐỘNG XÃ HỘI, LỆCH LẠC XÃ HỘI VÀ KIỂM SOÁT XÃ HỘI

NGUYÊN NHÂN CỦA LỆCH LẠC XÃ HỘI

NGUYÊN NHÂN BÊN TRONG

- ❑ Các yếu tố tâm lý cá nhân
- ❑ Các yếu tố tâm lý xã hội
- ❑ Các yếu tố sinh học.

NGUYÊN NHÂN BÊN NGOÀI

- ❑ Các yếu tố và điều kiện kinh tế - xã hội
- ❑ Lối sống và quan hệ xã hội của con người.

BÀI 5: DI ĐỘNG XÃ HỘI, LỆCH LẠC XÃ HỘI VÀ KIỂM SOÁT XÃ HỘI

KHÁI NIỆM KIỂM SOÁT XÃ HỘI

Là quá trình mang lại sự đảm bảo cho mỗi cá nhân được quyền thực hiện các quy tắc xã hội, duy trì sự tuân thủ các quy tắc đó, phát hiện và ngăn chặn, điều chỉnh các hành vi lệch chuẩn và các nguyên nhân dẫn đến hành vi đó.

Là những phương thức mà một xã hội ngăn ngừa sự lệch lạc và trừng phạt những người lệch lạc thường được gọi là sự kiểm soát xã hội. Kiểm soát xã hội được xem như những phương cách mà xã hội thiết lập và củng cố những chuẩn mực xã hội.

BÀI 5: DI ĐỘNG XÃ HỘI, LỆCH LẠC XÃ HỘI VÀ KIỂM SOÁT XÃ HỘI

CÁC HÌNH THỨC KIỂM SOÁT XÃ HỘI

1

Tự kiểm soát

Tự kiểm soát (kiểm soát bên trong): chủ thể xã hội (cá nhân, tổ chức, xã hội) tự theo dõi, kiểm tra, suy xét, đối chiếu và đánh giá hành vi của mình so với các chuẩn mực và quy tắc xã hội.

BÀI 5: DI ĐỘNG XÃ HỘI, LỆCH LẠC XÃ HỘI VÀ KIỂM SOÁT XÃ HỘI

CÁC HÌNH THỨC KIỂM SOÁT XÃ HỘI

2

Kiểm soát xã hội

Kiểm soát xã hội (kiểm soát bên ngoài): quá trình duy trì điều kiện đảm bảo cho việc tuân thủ các quy tắc xã hội và duy trì sự tuân thủ đó của mọi cá nhân, bảo vệ trật tự xã hội, phát hiện, ngăn chặn và phê phán các cá nhân không thể hoặc không muốn nội tâm hóa các chuẩn mực giá trị xã hội.

CÁC HÌNH THỨC KIỂM SOÁT XÃ HỘI

3

Kiểm soát không chính thức

Kiểm soát không chính thức: các nhóm sơ cấp như gia đình, bạn bè, nhóm làm việc hay các nhóm nhỏ khác. Phạm vi của kiểm soát không chính thức rất lớn, bao quát toàn bộ các lĩnh vực hoạt động và sinh hoạt của cá nhân.

CÁC HÌNH THỨC KIỂM SOÁT XÃ HỘI

4

Kiểm soát chính thức

Kiểm soát chính thức: do một số thiết chế và tổ chức xã hội có chức năng xã hội hóa đảm nhận. Chẳng hạn cảnh sát, tòa án, nhà tù, các trung tâm giáo dục thanh thiếu niên hư, trại phục hồi nhân phẩm, cai nghiện,...

➔ Hệ thống kiểm soát chính thức bao giờ cũng có các điều luật, quy tắc thành văn do các tổ chức đảm nhận, thực thi các điều luật đó bằng các hình phạt theo quy định ứng với từng loại hành vi lệch lạc.

BÀI 5: DI ĐỘNG XÃ HỘI, LỆCH LẠC XÃ HỘI VÀ KIỂM SOÁT XÃ HỘI

TÓM LẠI

- Trình bày và phân tích được các khái niệm di động xã hội, lệch lạc xã hội, kiểm soát xã hội
- Ứng dụng vào thực tiễn đời sống xã hội để phân tích các yếu tố ảnh hưởng đến di động xã hội, các thành phần và nguyên nhân của lệch chuẩn xã hội.
- Hiểu và phân tích được các hình thức kiểm soát xã hội

BÀI 5: DI ĐỘNG XÃ HỘI, LỆCH LẠC XÃ HỘI VÀ KIỂM SOÁT XÃ HỘI

CÂU HỎI TRẮC NGHIỆM

BÀI 5: DI ĐỘNG XÃ HỘI, LỆCH LẠC XÃ HỘI VÀ KIỂM SOÁT XÃ HỘI

CÂU HỎI TRẮC NGHIỆM

CÂU HỎI

Di động xã hội (tiếng Anh: Social mobility), còn gọi là sự cơ động xã hội hay dịch chuyển xã hội?

A

Đúng

B

Sai

BÀI 5: DI ĐỘNG XÃ HỘI, LỆCH LẠC XÃ HỘI VÀ KIỂM SOÁT XÃ HỘI

CÂU HỎI TRẮC NGHIỆM

CÂU HỎI

Di động xã hội (tiếng Anh: Social mobility), còn gọi là sự cơ động xã hội hay dịch chuyển xã hội?

A

Đúng

B

Sai

BÀI 5: DI ĐỘNG XÃ HỘI, LỆCH LẠC XÃ HỘI VÀ KIỂM SOÁT XÃ HỘI

CÂU HỎI TRẮC NGHIỆM

CÂU HỎI

Nội hàm của di động xã hội: Là sự vận động của cá nhân hay một nhóm người từ vị thế xã hội này sang vị thế xã hội khác?

A

Chưa xác định được đúng - sai

B

Sai

C

Đúng

BÀI 5: DI ĐỘNG XÃ HỘI, LỆCH LẠC XÃ HỘI VÀ KIỂM SOÁT XÃ HỘI

CÂU HỎI TRẮC NGHIỆM

CÂU HỎI

Nội hàm của di động xã hội: Là sự vận động của cá nhân hay một nhóm người từ vị thế xã hội này sang vị thế xã hội khác?

A

Chưa xác định được đúng - sai

B

Sai

C

Đúng

BÀI 5: DI ĐỘNG XÃ HỘI, LỆCH LẠC XÃ HỘI VÀ KIỂM SOÁT XÃ HỘI

CÂU HỎI TRẮC NGHIỆM

CÂU HỎI

Hình thức di động xã hội gồm?

A

Thế hệ

B

Ngang dọc

C

Địa vị xã hội

D

Cơ cấu xã hội, Địa vị xã hội, Ngang dọc, Thế hệ

BÀI 5: DI ĐỘNG XÃ HỘI, LỆCH LẠC XÃ HỘI VÀ KIỂM SOÁT XÃ HỘI

CÂU HỎI TRẮC NGHIỆM

CÂU HỎI

Hình thức di động xã hội gồm?

A

Thế hệ

B

Ngang dọc

C

Địa vị xã hội

D

Cơ cấu xã hội, Địa vị xã hội, Ngang dọc, Thế hệ

BÀI 5: DI ĐỘNG XÃ HỘI, LỆCH LẠC XÃ HỘI VÀ KIỂM SOÁT XÃ HỘI

CÂU HỎI TRẮC NGHIỆM

CÂU HỎI

Chuẩn mực là “*hành vi của cá nhân được chấp nhận hay bị đòi hỏi trong một hoàn cảnh đặc thù*”

A

Eizen et al

B

M. Weber

C

E. Durkheim

D

Landis

BÀI 5: DI ĐỘNG XÃ HỘI, LỆCH LẠC XÃ HỘI VÀ KIỂM SOÁT XÃ HỘI

CÂU HỎI TRẮC NGHIỆM

CÂU HỎI

Chuẩn mực là “*hành vi của cá nhân được chấp nhận hay bị đòi hỏi trong một hoàn cảnh đặc thù*”

A

Eizen et al

B

M. Weber

C

E. Durkheim

D

Landis

BÀI 5: DI ĐỘNG XÃ HỘI, LỆCH LẠC XÃ HỘI VÀ KIỂM SOÁT XÃ HỘI

CÂU HỎI

CÂU HỎI TRẮC NGHIỆM

Thành phần của lệch chuẩn xã hội?

A

Giá trị xã hội

B

Thiết chế xã hội

C

Quan hệ xã hội

D

Tất cả A, B, C

BÀI 5: DI ĐỘNG XÃ HỘI, LỆCH LẠC XÃ HỘI VÀ KIỂM SOÁT XÃ HỘI

CÂU HỎI

CÂU HỎI TRẮC NGHIỆM

Thành phần của lệch chuẩn xã hội?

A

Giá trị xã hội

B

Thiết chế xã hội

C

Quan hệ xã hội

D

Tất cả A, B, C

CÂU HỎI

CÂU HỎI TRẮC NGHIỆM

Nguyên nhân của lệch chuẩn xã hội?

A

Nguyên nhân bên trong: bao gồm các yếu tố tâm lý cá nhân, các yếu tố tâm lý xã hội và các yếu tố sinh học.

B

Điều kiện cần thiết để các nhà chiến lược và hoạch định chính sách có được những luận cứ khoa học cần thiết trong quá trình xây dựng các phương thức và giải pháp phát triển xã hội.

C

Nguyên nhân bên ngoài: bao gồm các yếu tố và điều kiện kinh tế - xã hội, lối sống và quan hệ xã hội của con người.

D

Cả A, B

CÂU HỎI

CÂU HỎI TRẮC NGHIỆM

Nguyên nhân của lệch chuẩn xã hội?

A

Nguyên nhân bên trong: bao gồm các yếu tố tâm lý cá nhân, các yếu tố tâm lý xã hội và các yếu tố sinh học.

B

Điều kiện cần thiết để các nhà chiến lược và hoạch định chính sách có được những luận cứ khoa học cần thiết trong quá trình xây dựng các phương thức và giải pháp phát triển xã hội.

C

Nguyên nhân bên ngoài: bao gồm các yếu tố và điều kiện kinh tế - xã hội, lối sống và quan hệ xã hội của con người.

D

Cả A, B

BÀI 1: CƠ CẤU XÃ HỘI

CÂU HỎI

CÂU HỎI TRẮC NGHIỆM

Có mấy hình thức kiểm soát xã hội?

A

2

B

3

C

4

D

5

BÀI 1: CƠ CẤU XÃ HỘI

CÂU HỎI

CÂU HỎI TRẮC NGHIỆM

Có mấy hình thức kiểm soát xã hội?

A

2

B

3

C

4

D

5

TÀI LIỆU HỌC TẬP VÀ THAM KHẢO

- ❖ **File slide bài giảng PDF**
- ❖ **File hệ thống ngân hàng câu hỏi, đề tài tiểu luận file pdf**
- ❖ **Giáo trình: Nhập môn xã hội học**
- ❖ **Đề cương chi tiết file pdf**
- ❖ **Video bài giảng**

**CHÚC CÁC BẠN CÓ MỘT KHÓA HỌC THÚ VỊ VÀ HỌC HỎI
ĐƯỢC NHIỀU KIẾN THỨC BỔ ÍCH, HẸN GẶP LẠI CÁC BẠN
TRONG BÀI HỌC TIẾP THEO**